

שיעור הלכתי שבועי מפי מורנו ורבנו
הרה"ג דוד שלום נקי שליט"א
מו"צ ומחבר סדרת הספרים "בהלכה ובאגדה"

השיעור נמסר בימי ראשון בשעה 17:30
בבית הכנסת "אהל זאב" רחוב בר כוכבא 12 דימונה

גליון 5

וְתַתְּעֵנֶג בְּדִשָּׁן נִפְשֵׁיכֶם, הִטּוּ אַזְנוֹתְכֶם וּלְכוּ אֵלַי, שְׁמְעוּ וְתַחֲזִי נִפְשֵׁיכֶם" (ישעיה נה ב)

הדלקת נר חנוכה בשמן זית למאור

מקרים שונים בענין הפסול משום "הקריבהו נא לפחתה". גדרי הפסול. שמן זית של חנוכה, האם צריך שיהיה ראוי לאכילה. שמן זית למאור, האם שייך בו פסול משום "הקריבהו נא לפחתה".

ימי החנוכה

ימי החנוכה קרבים ובאים, בעזרת השם נדליק את נרות החנוכה, החל מיום ראשון בערב בשבוע הבא. היום נדבר על "שמן זית למאור", המצוי כיום בחנויות רבות, וכבר מלפני 20 שנה התחילו להפיץ אותו, וכתוב עליו שהוא לא לאכילה. והשאלה היא, אם מותר להדליק בשמן הזה, או שיש בו איזו בעיה כי הוא לא ראוי לאכילה.

תוכחת הנביא מלאכי לעם ישראל

כאשר עם ישראל חזרו מגלות בבל לארץ ישראל, לאחר שנבנה הבית השני, היה מצב העם בשפל המדרגה, כי לא די שלא הודו להשם יתברך על שזכו לחזור לארץ ישראל, אלא הוסיפו גם חטא על פשע, ונשארו נשים נכריות. ובנוסף לזה, גם זלזלו במזבח, והגישו קרבנות בעלי זמרים, והעלו להם מגואל על מזבח ה'. לכן שלח ה' נבואה ביד הנביא מלאכי להוכיח את העם, וכן אמר להם (מלאכי א ז): "מגישים על מזבחי לחם מגאל, ואמרתם פמה גאלנוף, פאמךם שלחן ה' נבזה הוא". כלומר, הנביא מוכיח אותם על זה שהיו מבזים את המזבח, שהיו אומרים שעל המזבח קרב הדרם והחלבים, שהם דברים לא כל כך נעימים. והוסיף ואמר להם: "כי תגישו עור לזבח אין רע, וכי תגישו פסח וזחל אין רע" - כאשר אתם מקריבים לקרבן כבש עיוור, או צולע ונכה, או חולה שיש בו מום, וכי זה לא נראה לכם דבר רע? "הקריבהו נא לפחתה, הירצה או הישא פניו?" בא נראה שתביא דורון כזה לפחה שלך, למושל שלך, האם הוא יקבל את הדורון הזה, או יכעס עליך יותר, "אמר ה' יצבאות! ומכאן למדנו, שכל דבר שמגונה להקריבו לפני אדם חשוב, אסור להקריבו על גבי המזבח.

ניסוך המים בבית המקדש

והנה בכמה מקומות בתלמוד ראינו שהגמרא משתמשת במונח הזה של "הקריבהו נא לפחתה" כדי לשלול שימוש בדבר מאוס, לצורך דבר של מצוה. לדוגמא: המטנה במסכת סוכה (מה ע"ב) אומרת, שיש ומים מגולים פסולים לניסוך על גבי המזבח. שם מדובר על ניסוך המים על גבי המזבח בחג הסוכות. אמנם בדרך כלל היו מנסכים בכל יום על גבי המזבח, בשעת הקרבת קרבן התמיד, וכפי שנאמר בתורה (במדבר טו ה): "וְיִין לְנִסְךְ רְבִיעִית הַקֵּיץ". אבל בחג הסוכות - מלבד ניסוך היין, יש מצוה לנסך גם מים על גבי המזבח, וזו הלכה למשה מסיני כמבואר בגמרא (תענית ב ע"ב, וסוכה מד ע"א), ולכן היו שואבים את המים מן השילוח שהוא מעיין סמך

לירושלים, ולמחרת הכהן היה מנסך אותם על גבי המזבח. בשבת לא היו יכולים להביא מים מן השילוח, משום איסור הוצאה מרשות לרשות, ולכן היו ממלאים מים מערב שבת בתוך חבית, והיו מניחים את אותה החבית בלשכה, ולמחרת היו משתמשים ממנה לניסוך המים.

יין שנפל בו ארס לניסוך בבית המקדש

המשנה (סם) דנה על מקרה בו פתאום נשפכה החבית, מישהו בטעות בעט ברגלו בחבית, ונשפכו כל המים. או שלא שמו לב, ובמקום לכסות את החבית בלילה, השאירו אותה מגולה, באופן כזה אומרת המשנה, שהיו משתמשים במים אחרים מן הכיור, כיון שהיו והמים מגולים, פסולים לניסוך על גבי המזבח. ומסבירה הגמרא (סם נ ע"א) שהטעם הוא מפני החשש שמא הטיל שם הנחש ארס, ונמצא שאם הוא ינסך את המים הללו, אין שיעור של רביעית לניסוך המים, כי הארס גם לוקח קצת מקום. שואלת הגמרא, אם הבעיה בגלל הארס, נסנו את המים, שהרי רבי נחמיה סובר שסינון מועיל לארס. מתרצת הגמרא, כל מה שרבי נחמיה אמר שמועיל סינון, הוא כשביל סתם אדם שישתה את היין או המים הללו, כי על ידי הסינון באמת יוצא הארס, אבל להביא את זה לגבוה - לבית המקדש, זה לא יפה, הקריבהו נא לפחתה, הירצה או הישא פניו! שכמו שלא תביא אותו לאדם מכובד, אפילו שניקו וסיננו אותו, גם פה לא יתכן שתנסך על גבי המזבח יין שהיה בו ארס של נחש.

קידוש בשבת על יין מגולה

ומכאן למדה הגמרא (בבא בתרא צו ע"ב) שאסור לעשות קידוש בשבת על יין שהיה מגולה בלילה, ואף אם סינו אותו במסנתת. והנה בימינו לא מצויים נחשים, ולכן לפי הרב"ה (פסחים סימן תקכד) מותר לקדש על יין מגולה, אלא אם כן הוא גר בשכונות חרשות שמצויים שם נחשים. אבל הטור (סימן ערב) ומרן השלחן ערוך (שם סעיף א) פסקו להלכה שאף במקומותינו שלא מצויים נחשים, אסור לעשות קידוש על יין מגולה, כי סוף סוף זה לא מכובד, ויש בזה משום מאיסות, מפני שהיה מגולה כל הלילה.

קידוש בשבת על יין שריחו רע

דוגמא נוספת, מביאה הגמרא (סם) על יין שריחו רע. כלומר, הטעם שלו הוא טעם של יין, וגם הריח הוא ריח של יין, אבל יש בו ריח רע, כגון ששמו את היין בתוך כלי מאוס עם ריח לא טוב, או ששם את היין כמה ימים בתוך קופסת שימורים של טונה או של זיתים, והיין ספג את ריח הטונה או הזיתים, ריח לא טוב, ועל זה אומרת הגמרא, שהיין פסול לקידוש, משום הקריבהו נא לפחתה. וכך נפסק להלכה בשלחן ערוך (סם).

קמה מאוס למנחות ולמצות מצוה

דוגמא נוספת מביאה הגמרא (מנחות סט ע"א) לגבי הקרבת המנחות. היטים

הזכו שלך בשמחה לזיכו הריבוי בהקצת זלזל!

ב-100 ש"ח זיכית עוד 500 משפחות: 052-7417576

לקבלת העלון במייל הירשמו 1041995@okmail.co.il

העלון מוקדש לעילוי נשמת מרת אמי היקרה, שזכתה לקרב את בנות ישראל לאבינו שבשמים, והזדככה ביסורים קשים, מרת יעל נקי ע"ה בת רבקה תחי

ישעוריים שהתערבו עם גללים של בהמות, והוא רוצה ללקט ולטחון אותם, ולהביא בזה מנחות לבית המקדש, אסור לעשות כזה דבר, אף שניקה אותם כמו שצריך, ונעשה הקמח ראוי לאכילה¹, בכל זאת אסור להביא מהם מנחות לבית המקדש, משום הקריבהו נא לפתחה. ומכאן למד הגאון הכתב סופר (שו"ת א"ח סימן פח) על מה ששאלו אותו כיוצא בזה, אדם שהיה לו קמח לפסח, וכנראה לא שמר עליו כמו שצריך, והיו שם עכברים, והוא בא מסכן חודש לפני פסח, ורואה שיש בתוך הקמח צואה של עכברים. הלך לכתב סופר, ושאל אותו האם אפשר לעשות מזה מצות של מצוה בשביל הכזיות של ליל הסדר. והכתב סופר פלפל בזה, והמסקנה שלו להלכה, שאם הוא עצמו נמאס מזה, אסור לו בכלל לאכול, כי הוא עובר על איסור בל תשקצו (ויקרא י"א מג), אבל אם הוא עצמו לא נמאס מהקמח הזה, ובני אדם אחרים – יש נמאסים ויש שלא נמאסים, לכן מצד האכילה, הוא יכול לאכול מזה, כי הוא לא נמאס מזה. אבל מצד מצוה של מצוה, חלילה וחס לעשות בדבר כזה, כי זה נקרא הקריבהו נא לפתחה!

עולה שעלתה חיה על גבי המזבח

עוד דוגמא מביאה הגמרא (זבחים פ"ה ע"א), על קרבן עולה. לפני שמקריבים עולה כליל על גבי המזבח, שוחטים אותה, ואחר כך מעלים אותה שלימה. אבל הגמרא מדברת על מקרה שבו העלה את העולה כשהיא חיה על גבי המזבח, ושחט אותה שם, ועכשיו צריך לפרק את האברים ולנתח אותם, ולהקריב את מה שצריך להקריב, אבל בתוך הקרביים יש בני מעיים, ששם נמצא כל הפרט והלכלוך של הבהמה. אומרת הגמרא, אף שעולה שעלתה לא תרד, אבל כאן צריך להוריד את הקרביים למטה ולהדיחן, כי אסור להדיח את הקרביים עם הפרט, משום הקריבהו נא לפתחה.

העלאת הירך על גבי המזבח כשהוא שלם

עוד דוגמא אומרת הגמרא (חולין ז' ע"ב) על קרבן עולה שעולה כליל לה'. אבל בירך יש את גיד הנשה, שאותו לא מקריבים על גבי המזבח, וכמו שקראנו בפרשה (בראשית לב ג'): "על פן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על פה הירך עד היום הזה, כי נגע גפן ירד יעקב בגיד הנשה". וכשם שאסור לאכול כן לא מקריבים אותו. אבל כשהיה מעלה את הקרבן על המזבח, היה מעלה את הירך כשהוא שלם, ורק כשהוא על גבי המזבח היה פותח את הירך, ומוציא את גיד הנשה. ואף שלא מקריבים את גיד הנשה, בכל זאת מעלים את הירך שלם על המזבח, כי זה לא מכובד להעלות את הירך כשהוא חצוי ושטוע משום הקריבהו נא לפתחה.

כלי שרת של עץ בבית המקדש

עוד דוגמא אומרת הגמרא (סוטה י"ד ע"ב) לגבי כלי שרת שהיו משתמשים בבית המקדש כמו המזולגות, המחנות, המזרקים שהיו מקבלים בהם את הדם, רבי (רבי יהודה הנשיא) פוסל לעשותם משל עץ, אבל רבי יוסי בר'

¹ כמו שמספרת הגמרא (כתובות ס"ו ע"ב) על בתו של נקדימון בן גוריון, שאבא שלה היה עשיר גדול מעשירי ירושלים, ורבו יוחנן בן זכאי פגש אותה כשהיא מלקטת שעורים שבגללי בהמה של ערביים לאכול מהם. אמר לה: אבל אני חתמתי על הכתובה שלך, והיה רשום שם סכום עתק של מליונים דינרי זהב, איפה כל הכסף הזה? אמרה לו: הכל הלך... אומרת הגמרא, איך זה יכול להיות, הרי הוא עשה צדקות בכסף שלו? ומסבירה הגמרא, נכון שהוא עשה צדקות, אבל לא עשה לפי הדרגה שלו, כי הוא היה עשיר, ולא עשה את מה שצריך לעשות. ולכן המצב שלו התדרדר וכל עושרו ירד לטמיון עד הדיוטא התחתונה, שהבת שלו היתה מלקטת שעורים מגללי בהמה.

² כמו חתיכת בשר קרה שנפלה לסיר חלב קר, לא צריך שיעור פי שישים בשביל להתיר את הבשר והחלב, אלא שוטף את הבשר ומותר באכילה גם הבשר וגם החלב, כמבואר בשלחן ערוך (יו"ד סימן צ"א ע"ד), אלא אם כן הבשר היה רך, כמו קציצת בשר, שאז ודאי שהוא בלע חלב, ואסור באכילה, אבל טעם חתיכת בשר קשה שנפלה לתוך סיר חלב, ושניהם צוננים, לא קרה כלום. אלא אם כן יש רוטב זב מהבשר, שאז בודאי צריך לשער פי שישים מהרוטב הזה.

³ אגב, מכאן אנחנו רואים שענין אכילה לחוד, שהנה מותר לאכול כי אין בו איסור, ואילו לגבי מאיסות זה תלוי בדעות בני אדם. ואפשר שהוא מאוס להדלקה בשביל כבוד המצוה, אבל לאכילה אינו מאוס לו כל כך, ולכן אין בזה משום בל תשקצו. ולפי זה מובן מה שאמרו בגמרא (הוריות י"ג ע"ב), חמשה דברים משכחים את הלימוד: האוכל ממה שאכל עכבר, או ממה שאכל חתול, למשל: קנו עופות לבית, והשאירו את העופות בחוץ, ובא חתול ונגס, שמצד הדין זה

יהודה מכשיר לעשותם משל עץ, ואומרת הגמרא: אף רבי יוסי ברבי יהודה לא הכשיר, אלא בחטובים, אבל בפחותים לא! כלומר: דוקא בכלי עץ חטובים ויקרים ברמה גבוהה, אבל בסתם כלי עץ, ודאי שלא הכשיר, כי בבתיים של עשירים לא משתמשים בכלי עץ, אלא הכל ממתכות, ויש בזה משום הקריבהו נא לפתחה להשתמש בזה בבית המקדש.

כלי חרס ישן להדלקת נר חנוכה

עוד דוגמא יש לנו ממה שכתב מרן השלחן ערוך בהלכות חנוכה (סימן תרע"ג סעיף ג), לגבי נר של חרס, שהדליק בו לילה אחד, אין מדליקים בו לילה אחרת. מדובר על כוסית של חרס, שאחרי שהדליקו בה פעם אחת, נהיתה מאוסה, ולא מדליקים בה שוב, אלא יקח כוסית חדשה. ואם אין לו, מסיק את הכוסית בכל לילה באש, ויעשה אותה מחדש. וכל זה משום הקריבהו נא לפתחה, כיון שהכלי חרס בולע ולא פולט, ומאחר ובלע את השמן, הוא לא מריח ולא נראה טוב.

שמן שנפל בו עכבר להדלקת נר של מצוה

בשלחן ערוך (סימן קנ"ד סעיף י"ב) הביא לגבי שמן שנפל בו עכבר, אם הוא מותר באכילה, ואם מותר להדליק בשמן הזה הדלקה של מצוה. הבית יוסף כתב בשם אחד מרבתינו הגאונים, שאם השרץ נימוח בשמן, כי השמן היה רותח, משערים בשישים כמו בכל האיסורים שבתורה – בשר בחלב, חזיר, נבילה וטריפה, שכולם בטלים בשישים. ומותר באכילה וכל שכן להדלקה. ואם השמן היה צונן, מעבירו במסנת ומותר אפילו באכילה, ולא צריך שישים, כי בדבר קר לא צריך שישים². ולגבי הדלקה בשמן זה בבית הכנסת שזה נר של מצוה, שנאמר (ישעיה כ"ד טו): "פְּאָרִים פְּבָדוּ ה'", כתב גאון, שאם הוא מאוס אסור בהדלקה, משום הקריבהו נא לפתחה. זאת אומרת, אפילו שיש פי שישים וכבר סיננו אותו, שמצד הדין מותר לאכול, אבל אם לא יורד לו בגרון... זה מאוס לו לאכול שמן שנפל בו עכבר, לא ידליק בו בבית הכנסת. קח למשל, סיר של חמין שנפל בו עכבר... ויש בו פי מאה ואפילו פי מאתיים, וכי כל אדם יאכל את החמין הזה כאילו לא קרה כלום! הוא הדין לשמן שנפל בו עכבר, אף שמן הדין יכול לאכול אותו, אבל אסור להדליק בו נר של בית הכנסת, כי צריך לכבד את הקביה בשמן טוב, ולא בשמן שנפל בו עכברים³. ואמנם בשו"ת הרשב"ש (סימן ס"ח) לרבי שלמה בן הרשב"ץ, פסק שכל שמותר באכילה מותר גם בהדלקה, ואין בזה משום הקריבהו נא לפתחה. אבל אנחנו קבלנו הוראות מרן, שאם השמן מאוס, אף שמותר באכילה, הריהו אסור להדלקה של בית הכנסת. ובפרי מגדים (שם מש"ז אות ו) כתב שהוא הדין שלא ידליק בו כל נר של מצוה, כמו נר שבת ונר חנוכה. ואמנם הגאון רבי שלמה קלוגר (שו"ת האלה לך שלמה חלק אורח חיים ס"ח סעי' כ"ב), שכיון שנה שבת נועד לתאורה להנאת האדם, לכן בשביל הנאה אישית זה לא נורא להדליק בשמן מאוס, ורק בנר של בית הכנסת או של חנוכה שלא מיועד להנאה,

מותר באכילה, אבל זה משכח את הלימוד, ולכן לא כדאי לאכול. והקשו הפוסקים, אמנם נכון שהוא מותר באכילה, אבל מה עם "בל תשקצו"? ובפרט אם זה מרק שליךק החתול, שיש בזה יותר משום "בל תשקצו", אלא הסביר הבית יוסף (יו"ד סימן קט"ו) שהכל תלוי בדעות בני אדם! והוא מביא ראייה ממה שכתב המרדכי לענין אדם שרוצה לשתות מי רגלים לרפואה, שמותר לשתות מי הוא מדייק את זה מהגמרא (שבת ק"י ע"א) ששם הגמרא דנה אם מותר לשתות מי רגלים לרפואה בשבת, ומשמע שרק לגבי שבת הגמרא מסתפקת, אבל לגבי יום חול פשוט שמותר לשתות, ומכאן אתה למד שהכל תלוי בדעות בני אדם, אם אדם מסויים לא נגעל מזה, הרופא הציע לו תרופה לכאבי ראש, במקום כדור - לשתות 3 פעמים ביום מי רגלים, וחלא מי רגלים יפים לה, ושתה וחי לעולם... באופן כזה מותר לו לשתות, ואין בזה איסור של "בל תשקצו". ואמנם הרמב"ם ומרן השלחן ערוך (שם סעיף ו) כתבו שאסור לאכול מאכלים ומשקים שנפשו של אדם קשה בהם, וכגון שהתערבו בהם קיא או צואה וליחה סרוחה וכיוצא בהם וכו', שכל אלו בכלל "אל תשקצו את נפשתיכם". בכל זאת יש חילוק בין דברים שכולם מואסים בהם כמו קיא, וצואה, וגם אם יבוא אדם ויגיד שהוא לא מואס בזה, בטלה דעתו בדעת בני אדם השפויים... ועובר על איסור תורה "בל תשקצו". אבל אם זה דבר שהוא תלוי בדעות בני אדם, והאדם הזה הוא מאותם שלא מאוס להם, לפי ההלכה מותר לו לשתות. ולכן גם אם החתול נגס מהעוף, ואדם לא נגעל מזה, לפי ההלכה אין בזה שום בעיה, רק שכתב מרן זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ב' יו"ד סימן ח) [ואל תגלו את זה לנשים שלכם] שנתן ליתן את זה לנשים, כי אינו לומד תורה, וחבל שהוא יסכח את התורה שלו, אבל אשה לא מחוייבת בלימוד תורה. או שיתן את זה לילדים קטנים, שעדיין לא למדו תורה, כי השכחה היא על העבר ולא על העתיד.

אסור בדבר המאוס משום הקריבהו לפחתך. אך בכל זאת הלוא הפרי מגדים ועוד חלקו עליו, וכתבו שגם נר של שבת נחשב "נר של מצוה", כי סוף סוף תקנת חכמים היא זו, ומה אכפת לי שתקנוה להנאת האדם. וכי לא מברכים עליו "אשר קדשנו במצוותיו וציונו להדליק נר של שבת"? וכיון שכן, צריך להדליק בשמן מכובד ולא מאוס. וכן מבואר ממה שאמר בגמרא (שבת כג ע"ב), הרגיל בנר יהיו לו בנים תלמידי חכמים, ופירש רש"י דכתיב (משלי ו) "כי נר מצוה ותורה אור", שעל ידי נר מצוה של שבת והנוכה, בא אור של תורה. הנה לך שנה של שבת, נחשב נר מצוה.

חילול שבת משום "הקריבהו נא לפחתך"

יותר מזה, יש בגמרא (מנחות טו ע"א) לגבי שעירי ראשי חודשים ושל מועדות. אם ראש חודש חל בשבת, או רגל שחל בשבת, שיש חובה להקריב שעירי ראשי חודשים או של המועדות אפילו בשבת, כי הם חטאות של ציבור. ולפי הדין צריך לשחוט רק חטאת אחת, אבל היו שם כמה חטאות של ציבור, והשוחט התבלבל וחשב שאפשר להקריב כמה חטאות של ציבור בשבת, אז אם היתה אחת שמינה – מפוטמת כמו שצריך, ואחת כחושה, ושחט את הבהמה השמינה, ואחר כך שחט את הבהמה הכחושה, הרי השוחט הזה חייב חטאת, על חילול שבת ששחט את השניה בטעות. אבל אם שחט תחילה את הבהמה הכחושה, ואחר כך שחט את הבהמה השמינה, הרי הוא פטור מחיוב חטאת על חילול שבת. ולא עוד אלא, שאומרים לו לכתחילה "הבא שמינה ושחוט", כלומר: אם שחט מתחילה את הכחושה, אומרים לו "הבא שמינה ושחוט", משום הקריבהו נא לפחתך, שזה לא כבוד להביא קרבן כחוש לכבוד ה', ואף שזה יום שבת, וכבר שחט בהמה כחושה, בכל זאת כיון שזה לא מכובד ולא ראוי, אומרים לו תביא בהמה שמינה ותשחוט טוב.

בדיעבד שקידש על יין מגולה

או הדליק נרות חנוכה בשמן מאוס

לפי זה לכאורה יוצא, שאם היה לו לאדם שמן מאוס שנפל בו עכבר, ולא ידע שאסור להדליק בו נר של חנוכה. ופתאום בא אליו מישהו, ואומר לו: אדוני, מה אתה מדליק בזה, זה שמן מאוס! לפי מה שראינו עכשיו, עליו לחזור ולהדליק! ואף יחזור לברך! שהרי חילול שבת שזהו דאורייתא גמור וחמור, אנתנו מתירים לחלל משום הקריבהו נא לפחתך, אם כן גם איסור ברכה לבטלה נתיר משום הקריבהו נא לפחתך. ובאמת מרן החיד"א (ברי יוסף סימן ערב), למד מדין הזה, על מי שהיו לפניו שני קנקנים של יין, ומילא כוס מאחת מהן וקידש, ואחר שקידש, אמרו לו, שהקנקן שקידש ממנו היה מגולה שפסול לקידוש, והקנקן השני הוא יין מכוסה שכשר לקידוש, כתב החיד"א, שאמנם יש מחלוקת כאשר אדם עבר על הקריבהו נא לפחתך, אם צריך לחזור ולקיים את המצוה טוב, אבל גם אם נאמר שיעצא ידי חובת קידוש, מכל מקום יש עדיין מקום לדון שיחזור לקדש טוב, שהרי ראינו בגמרא (מנחות טו) שאף כאשר כבר שחט את הבהמה, אלא שהיא היתה כחושה, אומרים לו: הבא שמינה ושחוט, אף שעובר בזה על כמה אבות מלאכות של שחיטה והפשטת העור, וכל שכן כאן שנחייב אותו לחזור ולקדש. וכתב החיד"א שאמנם ניתן לחלק בין הדברים, כי שם בשחיטת השעירים, סוף סוף זה קרבן וזה צורך גבוה, ומקור האיסור של הקריבהו נא לפחתך, נאמר על קרבן לפני ה', לכן מחמירים לחזור ולשחוט טוב, אבל קידוש זה רק מצוה, ואולי בדיעבד לא יצטרך לחזור ולקדש טוב. ובפרט שהקרבן הוא דין דאורייתא, ואילו הקידוש על היין לדעת רוב הפוסקים הוא מדרבנן. בכל זאת כתב החיד"א שנראה יותר שצריך לחזור ולקדש טוב, כי אם מצריכים לחזור ולחלל שבת בשביל פחיתות הרבר, סימן שרבר זה חמור מאוד מאוד, ואפילו בדיעבד יחזור לקדש כשיש לו יין אחר שאינו מגולה, וכל שכן שאיסור ברכה לבטלה לדעת רוב הראשונים הוא מדרבנן, לכן יחזור ולקדש טוב. ולפי זה הוא הדין לאדם שהדליק נר חנוכה בשמן מאוס, שיצטרך לחזור טוב ולהדליק בשמן טוב עם ברכה.

דחיית הגאון רבי חיים פלאגי

רק מה שקשה לכאורה על דברי מרן החיד"א, הוא הדימוי משחיטת השעירים לקידוש. כי הרי שם מדובר ששחט בהמה כחושה, ואחר כך אמרו לו: הלו, יש בהמה שמינה! וכיון שעדיין לא הקריב את הקרבן, אלא רק שחט, ועדיין לא נגמרה המצוה, אומרים לו לחזור ולשחוט טוב, אבל כאן

שכבר סיים את הקידוש, אמר "מקדש השבת", וכבר נגמרה המצוה, מי אמר שבאופן כזה יצטרך לחזור ולקדש טוב. וכן במקרה שכבר הדליק נרות חנוכה בשמן המאוס, וסיים את ההדלקה, מי אמר שבאופן כזה יצטרך לחזור ולהדליק שוב את נרות החנוכה. ובאמת שכך דחה הגאון רבי חיים פלאגי בשו"ת נשמת כל חי (סימן יד) את דברי החיד"א. אבל אחר ההתבוננות אפשר אולי ליישב, כי אין הכי נמי מרן החיד"א שם לב לחילוק הזה, אבל עדיין דייק ממה שסוף סוף בשורה התחתונה אתה מצריך אותו לעבור איסור חמור של חילול שבת בשביל המעלה של הקריבהו נא לפחתך, מכאן תלמד את חומרת הענין עד כדי כך שאומרים לו תחלל שבת בשביל כבוד המצוה, וממילא בין תבין שגם אם עשה גמר את הקידוש והדליק את נרות החנוכה, עדיין יצטרך לחזור טוב ולעשות את המצוה, כי קשה מאוד לפני ה' עשיית מצוה ברבר פחות ומזולזל.

לתקן שלחתיך ולא לקלקל

בשו"ת אמרי יושר (חלק א סימן א) דחה את דברי החיד"א מכיוון אחר, כי בשחיטת השעירים אלו הם חטאות של ציבור, והשוחט שחט בשליחות הציבור, ובדבר של שליחות יש כלל שאומר "לתקוני שדרתיך ולא לעוותיך" – "לתקן שלחתיך ולא לקלקל", ואם כן בודאי הציבור שלחו אותו שישחט את הבהמה השמינה ולא את הכחושה, כדי לקיים את המצוה בהידור, וכיון שהוא שינה בשליחות מדעת המשלה, ממילא עליו לשחוט את השמינה כרצון הציבור. מה שאין כן בקידוש, שעשה את הקידוש לעצמו, לא יצטרך לחזור ולקדש טוב. רק שלפי זה יצא לכאורה שאם קידש או הדליק נרות חנוכה בשביל להוציא את אחרים ידי חובה, יצטרך לחזור טוב על המצוה, כי הם אומרים לו: לא מינינו אותך לעשות לנו קידוש ולהדליק לנו נרות חנוכה בגלל שיש לך זקן ארוך... אלא בגלל שאתה בעל הבית ויודע ההלכה, וכיבדנו אותך שתעשה לנו כהלכה, אבל ברגע שלקחת יין מגולה, או שמן שנפל בו עכבר, לתקוני שדרתיך ולא לעוותיך, וצריך לחזור להדליק או לקדש טוב. ולמעשה, מרן זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ט א"ח סימן פד אות ד) ובחזון עובדיה (שבת ב עמוד עט) כתב, שבלייל שבת זו בעיה לחזור ולקדש טוב, כי צריך לחזור ולברך שוב את ברכת "מקדש השבת", וספק ברכות להקל. אבל אם קרה כדבר הזה בבוקר של שבת, טוב שיחזור לקדש, כי יש שם רק ברכת הגפן, ואין חשש של ברכה לבטלה.

שמן זית למאור

עד כאן דיברנו בשמן שנמאס, שבודאי יש בו פסול של הקריבהו נא לפחתך. עכשיו נחזור לנידון שלנו, לענין "שמן זית למאור" שאינו ראוי לאכילה, האם יש גם בזה פסול משום הקריבהו נא לפחתך, או לא. אם נשים לב, כל הדוגמאות שהבאנו מקודם, המאיסות שבהם ניכרת, כמו חטים ושעורים למנחות מגללי בהמה שברור שהוא מאוס, או ירך חנוכה ושסועה על גבי המזבח שזה לא נראה טוב, וכן הדלקת נרות חנוכה בכלי חרס משומש, או כלי שרת בבית המקדש מעץ, וכן חטאת ציבור כחושה, או מים שהיה בהם ארס של נחש לניסוך המים, שכמה שתסנו, אי אפשר להתעלם שזה לא ראוי למצוה, אתה לא תגיש מים שהיה בהם ארס לאדם מכובד, לכן גם אי אפשר להשתמש בהם לצרכי מצוה, כי הם היו ראויים מראש, וכתוצאה ממה שקרה הופחתה מעלתם. אבל בשמן זית למאור, אין שום מאיסות ואין שום הפחתה, אלא הוא סוג שמן שמראש עושים אותו מזיתים סוג ב', סוג ג', או מגפת שהוא השיירים של הזיתים, ולכן משווקים את זה רק למאור ולא לאכילה. והלא גם נר שעווה לא ראוי לאכילה, ובכל זאת לא יעלה על הדעת שיש בזה משום הקריבהו נא לפחתך, כי זה הסוג שלו. וגם לפי מה שכתבו הרשב"א והר"ן (שבת כא ע"א) שהדלקת נר חנוכה עשאוה כהדלקת המנורה של בית המקדש, ומזה למדו האחרונים שמדמים את הדלקת החנוכה למנורה, הנה די לנו שנדמה בזה שהוא שמן זית ולא שמן סויה, אבל אף אחד לא העלה על דעתו שצריך שיהיה שמן זית זך כתיית למאור כציווי התורה במנורה, כי בעיקר מה שמשתדלים שיהיה דומה לבית המקדש הוא בדברים הניכרים לעין, ואדרבה מי שיכול להדליק בחנוכה של זהב דומיא דמנורה של בית המקדש, נעשה לו מי שברך, ואפילו עדיף דמוי זהב יותר מחנוכה של כסף, כי זה יותר דומה למנורה של בית המקדש, אבל כשאינן שום הברל הניכר לעין כמו בשמן זית הראוי לאכילה ושמן זית למאור, ושניהם דולקים יפה ואורם צלול כדבעי, למה יגרע שמן למאור משמן זית שראוי לאכילה.

גם מדברי הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת וישב, חנוכה סעיף יב) ניתן לדייק זאת שכתב: שמן זית, מצוה מן המובחר. ואם הניח השמן תחת המיטה, לא ידליקו בו נר חנוכה ולא נר של שבת, משום דכל מידי דאכילה שורה עליו רוח רעה תחת המטה, וכיון שנמאס לאכילה נמאס למצוה, משום הקריבהו נא לפתחה. אבל אם השמן הוא מר, שאינו בר אכילה, אינה שורה עליו רוח רעה ושרי. ע"כ. והנה הבן איש חי כתב שמן מר שלא ראוי לאכילה, משמע שלא צריך שיהיה השמן ראוי לאכילה, אלא העיקר שלא נעשתה בו מאיסות שהיא, רשאי להדליק בו לכתחילה ללא כל חשש. ואמנם יש מי שרצה להסביר שהבן איש חי מדבר על שמן מר שהיה מצוי בזמנם שנעשה מזיתים טובים, והוא שמן יקר המיועד לסיכה, ורק מפני שהוא מר הוא לא ראוי לאכילה. אבל שמן למאור שנעשה מזיתים סוג ג', יש בזה משום הקריבהו נא לפתחה. אבל לא הבנתי איפה כל זה כתוב או רמזו בבן איש חי? אולי הבן איש חי מדבר "שמן מר שאינו בר אכילה", היינו כמו שמן זית למאור שנעשה מפסולת של זיתים, ולכן אינו ראוי לאכילה אלא להדלקה. ולעולם אין שום בעיה להדליק בשמן זית בזה.

ראיה מהגמרא

ויש לזה חיזוק מדברי הגמרא (שבת כה ע"ב) רבי ישמעאל אומר: אין מדליקין בעיטון מפני כבוד השבת. שואלת הגמרא: מאי טעמא? מה יש בזה? אמר רבא: מתוך שריחו רע, שמא יניחנו ויצא. יש ריח רע שיוצא מהעטרון, וכאשר הוא יבוא לאכול סעודת שבת, הוא יריח ריח לא טוב, ויניח את הנרות ויצא. שואל אביי: ויצא, אז מה קרה, שייאכל במרפסת? אמר ליה: שאני אומר "נר שבת חובב". מסבירים רש"י ותוספות, חובב שיסעוד במקום הנר משום עונג. יש חובה לאכול במקום של הנר, ולכן אומר רבא, שאם ידליק בעטרון יעזוב את הנר וילך לאכול במרפסת. ואני שואל שאלה פשוטה: איפה הקריבהו נא לפתחה? למה רבא לא אומר את הטעם הזה? אין מדליקין בעטרון משום שהוא מאוס ויש בו ריח רע, ועובר משום הקריבהו נא לפתחה? אלא ודאי מבין רבא, ששמן עטרון כיון שכך ברא אותו הקב"ה, זו דרך ברייתו, ואין בו שום פחיתות כבוד, כי הוא לא דבר שירד מדרגתו על ידי מאיסות שנעשתה בו וכיוצא, ואילו הבעיה של "שמא יניחנו ויצא", לא היתה בעיה להדליק בשמן הזה. כי כל המונח של הקריבהו נא לפתחה, שייך רק בדבר שהיה טוב מראש, ושוב התקלקל, או דבר שבצעמותו הוא משובש כמו קרבן פיסח, עיוור, חולה, כלי עץ לכלי שרת, הטאת כחושה וכיוצא בזה, אבל עטרון מיום היוולדו בעולם, לא היה ראוי לאכילה ואף אחד לא מצפה שיהיה ראוי לאכילה, וכל הפסול שלו הוא רק מחמת "שמא יניחנו ויצא" ולא יקיים בגללו מצות עונג שבת כד"ן. ולפי זה בנר חנוכה שלא שייך את החשש של "שמא יניחנו ויצא", כי הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראותם בלבד, ולא צריך לפתוח שלהן ולאכול סופגניות אל מול פני החנוכה... ואף עיקר התקנה של חז"ל מעיקרא היתה להניח את החנוכה על פתח ביתו מבחוץ, ומה איכפת לי אם יש לעטרון הזה ריח רע או לא, לכן רשאי להדליק בזה, ואין בזה משום הקריבהו נא לפתחה. וכך כתב מפורש בספר פתח הדביר (סימן רסד סעיף ג), שבזמנו היה איזה חכם אשכנזי שהוציא ספר "חיי עולם" על הש"ס, ושם הקשה על רבא שחיפש תירוץ וסיבה להוראה של רבי ישמעאל שאסר להדליק בשמן עטרון, ולמה לא אמר משום הקריבהו נא לפתחה? ונשאר בערף עיון. אבל הרב פתח הדביר תירץ, שהקריבהו לפתחה לא שייך אלא בדבר שנפסל ונתקלקל שאם לא היה מתקלקל היה ראוי, כמו שמן שנפל בו עכבר, יין מגולה, יין שריחו רע, אבל עטרון מה שריחו רע, כי כך טבעו, לכן פסלו אותו רק משום שמא יניחנו ויצא.

ההכרח לראיה הזאת

ולכאורה אפשר להקשות, שאולי נאמר שלעולם בעטרון יש משום הקריבהו נא לפתחה, רק שיש שתי סיבות למה לא להשתמש לנרות שבת בעטרון, ורבא בחר סיבה אחת מהם. אבל זה לא נכון, כי במשנה שם אמרנו, רבי ישמעאל אוסר להדליק בעטרון מפני כבוד השבת, וחכמים מתירים בכל השמנים, בשמן שזמשמין, צננות, דגים ופקועות, בעטרון ובנפט. זאת אומרת, שהחכמים חולקים על רבי ישמעאל, ומתירים להדליק בעטרון, ואם נאמר שהסיבה שרבי ישמעאל אסר הוא גם מפני הקריבהו נא לפתחה, ורק רבא בחר אחד מן הטעמים, אז למה חכמים מתירים. בשלמא אם הטעם

משום שמא יניחנו ויצא, ניתן לומר שהחכמים חולקים ולא גוזרים שמא יניחנו ויצא, או שהם סוברים כמו אביי שניחנו ויצא, אבל אם יש טעם לאסור משום הקריבהו נא לפתחה, מה חכמים יענו על זה. אלא ודאי שאין בעטרון את הפסול של הקריבהו נא לפתחה!

מה שכן אולי אפשר היה לומר, שזו בדיוק המחלוקת של רבנן ורבי ישמעאל בגדרו של האיסור של הקריבהו נא לפתחה, שלפי רבי ישמעאל מאחר שיש בזה ריח רע, זה פסול, אבל חכמים אומרים שאין בזה משום הקריבהו לפתחה, כי דבר שנוצר כך, וכך הוא דרך ברייתו, אין בזה משום הקריבהו. אבל גם זה לא נכון, כי הלוא המחלוקת שלהם, היא רק בעטרון, אבל בנפט – גם רבי ישמעאל מודה שאפשר להדליק בו, ואף שרש"י (שם כד ע"ב ד"ה נפט) כתב, נפט מין שמן שריחו רע, כדאמרין ביזמא (לט ע"א): הבא למדוד נפט – בא לחנות לקנות נפט – אומרים לו מדוד לעצמך, שאין אדם רוצה לטייעו. ע"כ. דהיינו, כאשר אדם בא לקנות שמן אפרסמון, כולם באים לעזור לו, אבל בנפט אומרים לו: תסדר לך... אתה רואה שגם נפט ריחו רע, ובכל זאת רבי ישמעאל אומר שמוותר להדליק בו נר שבת, כי זו המהות שלו שריחו רע, ורק בעטרון שריחו רע ביותר ויש חשש שניחנו ויצא, אסר להדליק בו, וכמו שכתבו התוספות, הריטב"א והרא"ש (שם). ומכאן מוכח שרבי ישמעאל לא אסר את העטרון, אלא רק מחשש שמא יניחנו ויצא, אבל לא בגלל הקריבהו נא לפתחה, כי אם כן היה לו לאסור גם בנפט, אלא כיון שכך היא דרך ברייתו, לא שייך לאסור בו, כי לא נעשה בו שום פסול ופחיתות דרגה. וכל שכן כאן בשמן זית למאור, שהוא יותר טוב מעטרון, כי בעטרון יש ריח רע בפועל, ובכל זאת חכמים אומרים שאין בזה משום הקריבהו נא לפתחה, אבל בשמן למאור איזה ריח רע יש בזה, ומה אכפת לי מאיזה סוג זיתים הוא נוצר, אמרו לך תביא שמן שידלק טוב, ולא אכפת לנו שאינו ראוי לאכילה, ומאיזה סוג זיתים הוא נעשה.

הקב"ה ברא גם שמן זית שלא ראוי לאכילה

אבל יש מי שרצה לומר שאין ראיה מעטרון, כי העטרון מיועד להדלקה בלבד, ואף אחד לא מצפה ממנו שיהיה ראוי לאכילה, לכן מובן שאין בזה משום הקריבהו נא לפתחה. אבל סתם שמן זית הוא ראוי לאכילה, וכאשר אתה בא ולוקח זיתים מסוג ג' שלא ראויים לאכילה, יש בזה הקריבהו נא לפתחה! אבל במחילה מכבודו, זה לא נכון! כי מי קבע ששמן זית הוא ראוי לאכילה או לא ראוי לאכילה, זה הקב"ה ישתבח שמו, הוא ברא שמן זית שראוי לאכילה, וברא גם שמן זית שלא ראוי לאכילה. וכל עוד שבשורה תחתונה הוא שמן זית שראוי להדלקה, אין שום סיבה לפסול אותו. ואין הכי נמי, כאשר השמן עצמו היה ראוי לאכילה, ואחר כך נמאס בגלל עכברים וכיוצא בזה, אז כיון שירד מדרגתו נפסל, אבל אם מעיקרא כך עשייתו של השמן שהוא לא ראוי לאכילה, מה יש בזה. וכמו שעושים יין משמרים, וזה כשר לקידוש לכתחילה, ואף אחד לא העלה על דעתו שיש בזה משום הקריבהו נא לפתחה, כמבואר בגמרא (נבא בתרא ס"ג) ובשלחן ערוך (סימן ערב סעיף ז), כך גם בשמן זית, שכך דרכם של בתי החרושת לנצל כל אפשרות מסחרית מהטאריחות, ועושים שמן מהגפת של הזיתים, והעיקר שהוא ראוי להדלקה היטב, לכן ודאי שניתן להשתמש בשמן זית למאור להדלקת נרות חנוכה, וכך כתב גם הגאון רבי יעקב רוזנטל – שהיה רבה הראשי של חיפה לפני 20 שנה, בספרו "משנת יעקב" (ומנים, בהקדמה אות ט) וזו לשונו: "השנה יצאה הוראה מחכם גדול אחד שאין להשתמש לנר חנוכה, בשמן זית שרשום על הבקבוק שהוא רק להדלקה, ומשום הקריבהו נא לפתחה". ולדעתי אין שום סיבה לאסור בזה, מאחר והשמן דולק טוב מאור, ואף אצלי משתמשים בזה בנרות שבת". ע"כ. וגם מורנו הראש"ל והרב הראשי לישראל בספרו ילקוט יוסף הביא את דעתו של הגאון הרב שטינמן שכתב מפורש, ששמן זית למאור ראוי לכתחילה להדלקה, וכך פסק הגאון רבי נסים קרליץ, ועוד הרבה מפוסקי דורנו.

הלכה למעשה

הלכה למעשה, מי שרוצה להדליק בשמן זית למאור, רשאי לכתחילה להדליק בו. ומי שרוצה להדליק בשמן שראוי לאכילה בדוקא, שיהיה לו לבריאות... יש כוללים שמחלקים לאברכים בקבוקי שמן זית יקרים בשווי של 40 ש"ה, אבל הייתי מציע להם שיתנו להם שמן זית למאור שהוא יותר זול, ואת שאר הכסף יחלקו לאברכים, כי אין בזה יותר מעלה מזה. יזכנו ה' לחוג את ימי החנוכה בשמחה ובדיעות, אמן ואמן.